

Інститут української мови НАН України

Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного
педагогічного університету імені Івана Франка

Житомирський історико-філологічний інститут регіональних досліджень

ВОЛИНЬ- ЖИТОМИРЩИНА

Історико-філологічний збірник
з регіональних проблем

4

Житомир
2000

РЕДАКТОРИ:

Володимир Ершов, кандидат філологічних наук
Віктор Мойсієнко, кандидат філологічних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Петро Білоус, доктор філологічних наук
Іван Вихованець, доктор філологічних наук
Катерина Городенська, доктор філологічних наук
Павло Гриценко, доктор філологічних наук
Микола Никончук, доктор філологічних наук
Василь Німчук, доктор філологічних наук
Григорій Сивокінь, доктор філологічних наук
Елеонора Соловей, доктор філологічних наук
Микола Сулима, доктор філологічних наук
Олена Шпильова, доктор філологічних наук

Відповідальний секретар

Володимир Білобровець

Контактні адреси редакції:

10008, Житомир-8, а/с 3

10031, Житомир-31, вул. Народицька 21, кв. 67 або 172.

Телефон (0412) 25-42-64

УДК 82.07

ББК 83.3 (4 укр.-4ж)-я5

ISBN 966-7602-27-8

© «Волинь-Житомирщина», 2000

Літературознавство

Петро Білоус
 КОРОСТЕНСЬКА ТРАГЕДІЯ
 Хст: МІФО-ЕПІЧНИЙ
 КОНТЕКСТ.....4

Тенознавство

Валерій Косенко
 ЙОГО ЗОРЯНІ АКАДЕМІЇ..43
Леонід Фінкельштейн
 МІЙ БОРИС ТЕН. ІСТОРІЯ
 ОДНОГО ПЕРЕКЛАДУ.....47

Діалектологія

Галина Добролюба
 ТЕМА ДОБРА ТА ЗЛА
 В ПОЛІСЬКІЙ
 КОМПАРАТИВНІЙ
 ФРАЗЕОЛОГІЇ.....54

Історія

Петро Нати́кач
 ВОЛИНЬ НА ПОЧАТКУ
 ТОТАЛІТАРНОЇ ДОБИ.....69
Валентина Шмарчук
 РЕПРЕСІЇ ТА ПОЛІТИЧНІ
 АКЦІЇ В СЕЛАХ
 ЖИТОМИРЩИНИ
 У 20-60 рр. XX ст.____81

Етнографія

Олександр Васянович
 МЕЛЕНІВСЬКА ХАТА.....90

Спогади

Марія Каранська
 СТИСЛИЙ НАРИС МОГО
 ЖИТТЯ.....104

Портрет

Анатолій Іванченко
 АНТОН МИХАЙЛОВИЧ
 ЛІСОВСЬКИЙ-
 ВЧЕНИЙ І ПЕДАГОГ.....113
Станіслав Пультер
 МОЇ ПЕДАГОГІЧНІ
 СХОДИНКИ.....127

Поліські животоки

Віктор Мойсієнко
 МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА
 ПОЛІСЬКИХ ГОВОРІВ.....152

Бібліографія

Володимир Ершов
 «РАМІЄТНИК KŁOWSKI»:
 1959-1980. БІБЛІОГРАФІЯ
 ЗМІСТУ.....157

Рецензії

Антон Лісовський
 ГУСТАВОЛІЗАР:
 ПОВЕРНЕННЯ НА
 БАТЬКІВЩИНУ.....168
Наталія Місяць
 МЕТОДИЧНИЙ ЗБІРНИК
 ФАКУЛЬТЕТУ
 ІНОЗЕМНИХ МОВ
 ЖДПУІМ. І. Я. ФРАНКА
 «НАВЧАЙІ
 НАВЧАЙСЯ».....172

«РАМІЄТНИК KIJOWSKI»: 1959-1980. БІБЛІОГРАФІЯ ЗМІСТУ

Товариство Киян у Лондоні (Koło Kijowian) - громадська організація поляків, в основному вихідців із Правобережної України: Волинської, Київської та Подільської губерній, а також Лівобережної України та деяких губерній Росії. Назву отримало на честь древньої столиці, що об'єднала навколо себе землі України.

Перші зібрання кресових поляків відбувалися в 1950-1951 рр. 15 листопада 1953 р. товариство було офіційно зареєстроване в Лондоні під своєю назвою, зі своїм статутом і правлінням. Першим головою товариства був

керівництво Товариства Киян у Лондоні. Зліва направо: поет Ксаверій В. Колонна-Вачевський, З. Анджейовський, В. Глінка, потім — Вельхорський, Ю. Олехнович, Б. Олізар. 1960р. (?) Болеслав Подгорський, генерал Зигмунт Подгорський, підполковник Зигмунт Анджейовський, підполковник Вітольд Колонна-Валевський, майор Богдан Зебровський та Францішек Стжалко.

Товариство в 50-і - 70-і рр. нараховувало більше п'ятдесяти членів, серед яких: професор Владислав Вельхорський, Богдан Жебровський, Северин Грабянка-Лешчиць, Здислав Грохольський, Олехна Карпінська, Антон Котюжинський, Ємельян Мошинський, Юзеф Олехнович, Ципріан Улашин. У 80-і роки до нього входили Олена Бончковська, Ванда Грабінська, Казиміра Доманавська-Собчак, Яніна Заблоцька, професор Валеріан Квят-

Бібліографія

ковський, Єжи Кнотха, Богдан та Міхал Олізари, Болеслав Подгорський та Людвіка Рудзька.

З Товариством Киян тісно співпрацювала українська діаспора в Англії: Василь Бабицький, Павло Базилевський, професор Бондарівський, Костянтин Дударів, Костянтин Железко, В. Мельник, професор Євген Попівський, В. Шевчук.

Мета товариства - збір матеріалів з історії культури, літератури, мистецтва, освіти, економіки тощо Правобережної України, відомостей про видатних польських та українських громадських і культурних діячів минулого і сучасності, публікація архівних документів, наукових матеріалів, спогадів з історії краю, а також пропаганда польської та української культури в Англії.

Товариство Киян видало в Лондоні чотири томи під загальною назвою «Pamiętnik Kijowski» (Київські спогади). Наклад кожного тому - в середньому 1200 примірників. У чотирьох томах взяли участь понад 35 авторів, було опубліковано близько 70 статей, 160 ілюстрацій, у тому числі близько 160 фотографій, більше 10 планів та карт.

Pamiętnik kijowski. Tom pierwszy. Nakładem koła Kijowian. - Londyn, 1959. - 240 s.

Подгорський Зигмунт.	
Читачам.....	4
Від редакційного комітету ..	5
Косцялковський	
Станілав. Вступне слово.....	6
Вельхорський	
Владислав. Українські землі	
Речі Посполитої. Передмова ..	7
Зміст.....	8
1. Географічна назва. Територія ..	9
2. Фізιοгеографічний характер	
і землекористування	
українських земель.....	10
3. Пороги. Запоріжжя. Низ	
Дніпра.....	10

4. Дороги та комунікації на землях України..	12
5. Слов'яни в X та XI ст. на південно-східних	
землях Речі Посполитої.....	13
6. Слов'янське віросповідання. Виховна роль	
держави та костела.....	17
7. Рух населення на землях Речі Посполитої	
в кінці середньовіччя.....	18
8. Правовий та моральний устрій середньо-	
вічної Європи та кочових народів.....	19
9. «Лихоліття». Становище України у	
Великому князівстві Литовському.....	21
10. Вплив зовнішньої політики на проблеми	
українських земель.....	22
11. Внутрішні умови, що сприяли залюдненню	
України.....	23
12. Тип людини в Україні в XVI-XVII ст.....	28
13. Київ. Торгівля. Міське населення.....	29
14. Просування межі осідлості на південь.....	33
15. Наростання суспільних протиріч в XVI-	
XVII ст. Аграрні відносини і сільськогоспо-	
дарське виробництво.....	35
16. Історія козацького питання.....	38
17. Етнічні, культурні та релігійні відносини	
в Україні в XVI-XVII ст.....	39
18. Козацьке питання в Речі Посполитій -	
капітальна державна проблема.....	45
19. Причини, що підготували «Руїну» (1612-	
1648). Доба Хмельницького (1648-1657).	
Війни з Москвою та Туреччиною (1654-	
1699).....	50
20. Обособлення України. Наступний поділ.	
Переяслав (1654). Гадяч (1658). Андрусів	
(1667).....	53
21. Доля «Малоросії» та Запоріжжя після	
1686 р.....	59
22. Гірка доля українських земель у XVIII	
ст.....	61
23. Розвиток духовної та політичної культури	
в Україні в XIX ст.....	63

24. Втрата польськості в кінці XVIII ст. Знищення церковної унії в 1839 р.....	69
25. Зміна долі польської освіти в XIX ст., що закінчилася поразкою.....	71
26. Повстання 1831 та 1863 років та їх наслідки для поляків.....	74
27. Суспільні та господарські зміни для поляків у XIX ст.....	81
28. Організація католицького костела. Боротьба за польськість молоді в кінці XIX ст.....	84
29. Кількість поляків на Русі на зламі XIX та XX ст.....	86
30. Польська земельна власність на Русі в 1909 р.....	90
31. Пом'якшення політичного тиску в 1906 р.....	92
Іменний показчик.....	93
Квятковський Валеріан , професор. Гадяцька унія - джерело зближення ментальності двох народів: польського та українського.....	97
Анджейовський Зигмунт , підполковник. Київський єпископ Юзеф Верещинський та його політичні твори.....	125
Анджейовський Зигмунт , підполковник. Стефан Хмелецький, славний воєначальник та воєвода київський.....	170
Анджейовський Зигмунт , підполковник. Дума «Україна» та її автор Адам Чахровський.....	174
Історик України Едвард Руликівський (1824-1900) /передрук з «Київського календаря на 1913 р.»	177

Польська освіта на Русі.

I. Зелінський Станіслав . Передмова до книги Яна Корнецького «Польська освіта Русі в часи Великої світової війни».....	187
II. Сопіцький Станіслав . Обговорення книги Яна Корнецького «Польська освіта Русі в часи Великої світової війни».....	198

Праус Ксаверій . Друкарня «Робітник» у Києві. Передрук з «Історіїсоціалістичної Польщі». - Варшава, 1919.....	205
Глінка Ксаверій . Під тінню Золотих Воріт. [Спогади про Київ кін. XIX - поч. XX ст.].....	207
Зміст.....	237
Список передплатників першого тому.....	238
Коментар до ілюстрацій [Між сторінками 216-217 вміщені фотографії Києва кін. XIX - поч. XX ст.].....	240

* Рец.: Złobyski A. Z czarnoziemnego szlaku // Tydzień polski (Londyn). - 1961. - 5 sierpnia.

Pamiętnik kijowski. Tom drugi. Nakładem koła Kijowian. - Londyn, 1963. - 272 s.

Від правління.....	IV
Від редакційного комітету.....	V
Зміст тому.....	VI
Карта «Землі України» XVIII ст.....	VIII-IX
Вельхорський Владислав , професор. Генерал Зигмунт Подхорський. Посмертні спогади.....	X
Гюнтер Владислав , доктор. Антоній Котюжинський. Посмертні спогади.....	XV
Олехнович Юзеф .	

Польська патріотична ідея та її поширення на землях України в 1835-1863 роках.....

Анджейовський Зигмунт , підполковник. Кароль та Едмунд Ружицькі, польські вожаки в боротьбі з Росією. До столітньої річниці січневого повстання.....	42

Гюнтер Владислав, доктор.

Батько і син. [Спогади про *Герб Волинського воєводства* Владислава та Зигмунта "Київських спогадів".

Падлевських, які жили в с. Чернявці Бердичівського повіту, учасників повстання 1863 р.].....	61
Біографії Заслужених.	
[Від редакції. А. Яблоновський, В. Грохольський, С. Хорват, Л. Яновський, Я. Липковський, В. Лісовський, Я. Н. Г. С. К. Олізар, Ю. Потоцький, Т. Скальський, Г. Здановський та К. Ярошинський - написані професором Владиславом Вельховським. Ю. Анджейовський - підполковником Зигмунтом Анджейовським, А. Червінський - Павлом Червінським, Ш. Понятовський - Юзефом Понятовським, С. Сирочинський - генералом Зигмунтом Подгорським].....	69
Александр Яблоновський (1829-1913).....	70
Юзефат Анджейовський (1849-1939).....	77
Антоній Червінський (1870-1932).....	80
Влодзімж граф Грохольський (1857-1914).....	81
Станіслав Хорват (нар. бл. 1865-1939).....	83
Людвіг Яновський (1878-1921).....	85
Ян Липковський (1863-1937).....	90
Вінцент Лісовський (1855-1918).....	95
Ян Нарциз Густав Стефан Кароль граф Олізар (1855-1915).....	97
Шченськи Понятовський (1857-1936).....	98
Юзеф граф Потоцький (1862-1922).....	104
Теофіл Скальський, (1877-1958).....	107
Станіслав Сирочинський (1849-1912).....	109
Генрик Здановський (1861-1910).....	ПО
Примітки про Кароля Ярошинського та Францішка Сконпського.....	112
Вацлав Єловицький.....	114
Вельхорський Владислав , професор. Середньовічний Київ - столиця держави.....	115
Котюжинський Антоній . Богдан Хмельницький.....	130
Анджейовський Зигмунт , підполковник. Відголоски військових та політичних подій в піснях України.....	138
Вельхорський Владислав , професор. Примітки	

до монографії професора Станіслава Кота «Єжи Немирич в 300-ліття Гадяцької угоди».....	160
Валевський Вітольд , підполковник. Цукровиробництво в Україні.....	167
Вільчинський Ян , професор. Польські університетські колегіуми в Києві 1917-1919.....	195
Вельхорський Владислав , професор. Фірма «Лоен Ідзіковський» у Києві.....	215
Мошинські Еміліан та Язеф . Нариси та спогади про землю овруцьку на Волині (Уривки з мемуарів).....	217
Корчинський Януш . Трішки спогадів про Житомир (Учнівські роки 1897-1908).....	233
Яловецький Мечислав . У сонці. [Роздуми про культурне життя Правобережної України в XIX - поч. XX ст.].....	243
Бончковська-Заблоцька Ірена . Вацлава Перетятковська та її школа в Києві.....	249
Показчик імен.....	254
І. О. Київ . Зауваги до роботи «Патріотичні та прогресивні польські ідеї на землях України в 1732-1863». [Анотація].....	262
План Києва 1900 року.....	264
Пояснення до плану Києва. Список споруд, позначених на плані. Монастирі, собори, церкви, костели, каплиці.....	266
Список передплатників другого тому.....	270
Зміст першого тому «Київських спогадів».....	272

Pamiętnik kijowski. Tom trzeci. Nakładem koła Kijowian. - Londyn, 1966. - 272 s.

Колонна-Валевський Вітольд, голова товариства Киян. Від правління.....	4
Від редакційного комітету.....	5
Список передплатників третього тому.....	6
Список жертводавців.....	8
Валевський Вітольд, підполковник. Спогади про Поділля.....	9
Географія.....	10
Поділля.....	10

Адміністративні дані.....	11
Населення.....	15
Поселення.....	21
Фольклор, звичаї.....	29
Село та садиба.....	35
Бродяги.....	39
Римсько-католицький костел.....	40
Комунікації.....	46
Господарське життя.....	54
Ярмарки на Поділлі.....	60
Примітки	
1. Однорядці (дрібна шляхта) - розміщення на Поділлі.....	68
2. Деякі прізвища ксьондзів на Поділлі, які запам'яталися.....	70
3. Ціни нарізні товари в період 1905-1914 років.....	71
4. Російська аристократія на Поділлі.....	72
5. Дні другої «руїни».....	73
Типи польської земельної власності на Поділлі. Від редакції.....	75
Бонча-Томашевський Тадеуш. 1. Дубова Вулька. Фрагмент спогадів. [Про хутір Дубова Вулька поблизу Стрижівки Вінницького повіту].....	76
2. Дубовий фільварок. Фрагмент спогадів.....	78
Тадеуш Толкач та Шченськи Завадський. Скотиняни. [Про помістя Скотиняни Проскурівського повіту].....	79
Ядвіга з Ковняцьких Яворська. З моїх спогадів.....	80
Здислав Грохольський. Петничани. [Про помістя графа Грохольського].....	84
Романов-Гловацький Віктор. Кам'янець-Подільський. Urbs antemurale christianitatis. Кам'янець-Подільський на фоні історії Поділля.....	96
Кам'янець під Турками.....	104
Знову під урядом Речі Посполитої.....	106
Кам'янець під урядом Росії.....	108
Кам'янець під українськими урядами.....	109

Подільський «Carcassone», місто-музей.....	110
Міські укріплення.....	113
Кам'янецькі святині.....	114
Примітки.....	124
I. Поляки в Кам'янці-Подільському.....	124
Янковський Станіслав. Харцерство на Русі і в Росії в 1914-1920 роках.	
Початки харцерства на Русі.....	128
Харцерство і Учнівська корпорація.....	129
Харцерство і Польська військова організація.....	31
Умови конспіративної роботи.....	131
Після падіння царизму.....	132
Харцери і прорив залізної бригади генерала Халлера через фронт.....	133
Дорога до незалежної Польщі.....	135
Провідні харцерські видавництва, опрацьовані та опубліковані в Русі та в Росії.....	135
Свидерська Ванда. Польська Мацієж шкільна на Поділлі.....	139
Валевський Станіслав. Центральний громадянський комітет Польського Королівства у Вінниці та на Поділлі.....	149
Олехнович Юзеф. Забайкальське повстання 1866 року. До столітньої річниці.....	158
Олізар Богдан. Національна ліга.....	168
Вислоцький Владзімеж. Польсько-український союз у 1920 році.....	173
Примітки.....	183
1. Звернення нашого воєначальника до жителів України.....	184
2. Звернення головного отамана Петлюри.....	184
3. Перше послання Петлюри Пілсудському.....	186
4. Друге послання Петлюри Пілсудському.....	187
Маркевич Зигмунт, професор. Слідами польських політиків. [Про Василя Капніста (1756-1823)]......	191
Гюнтер Владислав. Польський театр в Києві.....	194
Френкель Станіслав. Україна в польському живописі.....	199

Некрашова Стефанія. Польські музиканти з українських земель.....	206
Анджейовський Зигмунт. Католицькі костели і каплиці в Києві.....	212
Лаовський Ян, інженер. Деякі спогади про Вінницю.....	218
Анджейовський Зигмунт. В «Патагонії» і на Дніпрі [Польське гімнастичне товариство в Києві] ..	228
Вислоцький Влодзімеж. В Кам'янці-Подільському - грудень 1919.....	235
Бібліографічні нотатки.....	241
Додатки І. До статті «Біографії Заслужених» в другому томі.	
ІІ. Іахім Бартошевич (1867-1938).....	248
Едвард Боницький-Фредро.....	248
ІІІ. До статті в другому томі: «Кілька спогадів про Житомир».....	249
Показчик імен.....	253
Пояснення найважливіших об'єктів перспективного плану Кам'янця-Подільського (1672 рік)....	268
Пояснення до карти середньовічної Вінниці.....	268
Зміст.....	270

Pamiętnik kijowski. Tom czwarty. Nakładem koła Kijowian. - Londyn, 1980. - 212 s. *

Від правління.....	7
Від редакційного правління.....	8
Е. А. Блаженної пам'яті: полковник Зигмунт Анджейовський.....	9
В. Ц. В. Блаженної пам'яті: майор Богдан Зигмунт Тадеуш Жебровський.....	11
Валевський Вітольд. Блаженної пам'яті: Юзеф Олехнович (1902-1969).....	12
Доманевська-Собчак К. Кика Рудська [Про Людвіку Рудську].....	14
Стрешчил В. В. Брацлавське воєводство.....	15
Соботкевич Станіслав. Костюшко на Поділлі.....	17

Доманевська-Собчак Казимира. Подоляни.....	22
Фрагмент спогадів Зигмунта Старорипинського, написаних в грудні 1891 року на Поділлі.....	24
Лешиць-Граб'янка Міхал. Два Граб'янкових. Тадеуш Лешиць-Граб'янка (1740-1807). Северин Лешиць-Граб'янка (1868-1965).....	34
Спогади генерала Зигмунта Подгорського. Вибрані фрагменти.....	39
Генеалогія роду князів Подгорських.....	40
Сім'я. Дитячі роки.....	41
Городниця [Уманського повіту]. Умань. Свято в Городниці.....	46
Домашня освіта.....	49
Шкільні роки: 1903-1909.....	51
Шкільний страйк і революція 1905 року.....	57
У польській школі.....	61
Канікули після закінчення 4-го класу.....	63
На сільськогосподарському відділі у Ронталлера.....	67
Останні роки в школі.....	69
Студентські роки 1910-1914. Перший рік.....	74
Другий студентський рік. 1911—1912.....	81
Третій студентський рік. 1912-1913.....	84
Микола Вишницький. Мої гімназійні роки в Києві. 1881-1889.....	89
Байковський Юліуш. Ржищевська парафія.....	113
Костел у Ржищеві.....	114
Деякі дані про Ржишів.....	116
Ржищевські жиди.....	117
Парафіяни, яких пам'ятаю.....	118
Парафіальне кладовище.....	120
Косак-Шатківська Зоф'я. Відлуння «Пожежі».....	123
Доманевська-Собчак Казимира. Житомирська полоністика.....	126
Олізар Богдан. Під владою «Народу». Аукціон худоби.....	130
Мошинський Еміль. Погром маєтку в Новому Дорогині 7 лютого 1918 року.....	138

Тально-Гринцевич Юліан. У Києві в 1818 році.....	144
Підгорський Зигмунт, генерал. Польське товариство в Україні на фоні політичних подій в Росії.	153
Після «малої» революції 1905 року.....	153
Війна і її вплив на наше життя.....	155
Революція 1917 року і наші справи.....	156
Рік 1918, після руйни.....	157
Лешиць-Габ'янка Міхал. Подільські резиденції, палаци та двори.....	161
Грохольський Здислав. Скала [Спогади про Вінницю].....	166
Валевський Вігольд. Росіяни та ми.....	169
Ставлення до поляків.....	170
Комплекс неповноцінності.....	173
В російській армії.....	176
В Тамбові.....	177
На фронті.....	178
Стжалко Францішек. Польська середня школа в Умані. 1917-1921.....	180
Стжалко Францішек. Святкування 25-річчя Товариства Киян.....	183
Бібліографічні нотатки.....	188
Показник імен.....	193
Показник географічних назв.....	206
Зміст тому.....	211

* Рец.: Kozarynowa 2. *Pamiętnik Kijowski // Tydzień polski* (Londyn). - 1981. - 8 sierpnia.

Підготував Володимир ЄРШОВ